

områder, som af denne opfattedes som uvæsentlige for den tyske krigsindsats. Således fik han en ret gunstig aftale om erstatning for de HAPAG-skibe, som blev anvendt af den tyske marine (s. 245 ff). Men hvor Ballins ønsker gik på tværs af den militære ledelses opfattelse, kom han ingen vegne. Han kunne pege på, at salg af HAPAG-skibe, der lå i amerikanske havne, ville være en stor økonomisk fordel, og at disse skibe ikke væsentligt ville forbedre Ententens forsyningsmuligheder, men marinen standsede alle salgsplaner (s. 231 ff).

Forf. har – med Ballin som udgangspunkt – givet et meget vigtigt bidrag til forståelse af forholdet mellem regering og forretningsverden i det wilhelminske Tyskland. Han konkluderer (s. 355), at Ballin overså det forhold, at det i virkeligheden kun var i økonomiske anliggender, at regeringen var villig til at følge hans anbefalinger. I politiske spørgsmål blev hans råd ofte overvejet, men sjældent fulgt.

NIELS AMSTRUP

RAYMOND A. ESTHUS: Theodore Roosevelt and Japan. Seattle and London, University of Washington Press, 1967. x + 329 s. \$ 7,95.

Ved slutningen af 19. århundrede fremstod både Japan og USA som stormagter i Østasien. USA erhvervede Philippinerne i 1898, og det fik voxende handelsinteresser i Kina, mens Japan på sin side slog sin stormagtsstilling fast navnlig ved krigen mod Kina 1894-95. Omend af helt forskellige grunde var begge magter modstandere af de europæiske stormagters dominerende stilling i Østasien, og der var således en vis basis for et samarbejde. På den anden side begrænsedes samarbejdsmulighederne af i hvert fald to faktorer. For det første ønskede USA ikke, at den »åbne dørs politik« over for Kina (d.v.s. dets handelsrettigheder) blev indskrænket, og for det andet vakte Californiens anti-japanske lovgivning en så stærk reaktion i Japan, at den blev et vigtigt udenrigspolitisk problem for USA.

Det er udviklingen af disse spørgsmål, som forf. følger fra udbruddet af den russisk-japanske krig til den amerikansk-japanske noteudvexling 1908 (Root-Takahira-aftalen). Det er en detaljeret og stort set kronologisk fremstilling, men man må vistnok sige, at forf. ikke når helt til bunds i de fleste af problemerne. Det skyldes for det første, at selve kildegrundlaget er helt domineret af amerikanske kilder. Forf. peger i sit forord selv på, at de hidtidige fremstillinger udelukkende har hvilet på amerikanske kilder, mens han udnytter det japanske udenrigsministeriums akter, som findes i mikrofilm i Library of Congress. Men han har ikke benyttet den store japanske aktpublikation Nikon gaikō bunsho (Japans diplomatiske dokumenter), som bl. a. indeholder referater af kabinetsmøder. Man må antage, at disse f. ex. kunne have kastet lys over baggrunden for den japanske delegations svingende holdning under Portsmouth-konferencens afsluttende fase (s. 91 ff).

For det andet synes forf. ikke at gøre sig nogen helt klar forestilling om, hvilke forskellige interesser der stod bag udformningen af den amerikanske Japan-politik. Der var ingen tvivl om, at krigsministeren William H. Taft (den senere amerikanske præsident) anlagde mere strategiske overvejelser, navnlig

vedrørende Philippinerne (s. 102 f. og 190), men i hvilken grad hans synspunkter påvirkede Roosevelt bliver ikke tydeliggjort. En talsmand for amerikanske økonomiske interesser i Kina, og særlig i Manchuriet, var Willard Straight, vicekonsul i Korea, men det bliver heller ikke klart, i hvilken grad han formåede at gøre sine synspunkter gældende. Det er i denne forbindelse næppe uden interesse at bemærke, at da det amerikanske udenrigsministerium i 1908 opretter en særlig afdeling for fjernøstlige anliggender, bliver Straight i en periode fungerende chef.

Mest tilfredsstillende er fremstillingen af forhandlingerne om »gentlemen's agreement« 1907 og navnlig af forhandlingerne mellem de to staters udenrigsministre i 1908, som resulterer i en noteudvexling. Forf.s redegørelse for de to parter forskelligartede interesser og de deraf følgende vanskeligheder ved udformningen af noterne er udførlig og klar. Han peger bl. a. på, at USA med forsæt afholdt sig fra mere bindende forpligtelser, og at det derfor er fejlagtigt at tolke noteudvexlingen som et udtryk for amerikanske indrømmelser over for Japan.

NIELS AMSTRUP

KARL-HEINZ JANSSEN: *Der Kanzler und der General. Die Führungskrise um Bethmann Hollweg und Falkenhayn (1914-1916)*. Göttingen, Muster-schmidt-Verlag, 1967. 331 s. 48 DM.

Bogen har to hovedpersoner: Erich von Falkenhayn, Tysklands generalstabschef mellem Marneslaget og Rumæniens indtræden i krigen, og den tyske kansler Theobald von Bethmann Hollweg. Det er magtkampen mellem disse to mænd forf. har villet skildre, men han har desuden villet vise, at man alt for længe har fremhævet Hindenburg på Falkenhayns bekostning. Og endelig er også denne bog et indlæg i den stadig standende debat omkring Fritz Fischers »Griff nach der Weltmacht«, idet Janssen har villet understrege, at kansleren siden Marne-slaget kun kendte eet krigsmål: fred, og at man derfor ikke kan borteliminere ham fra krigshistorien »als käme es lediglich darauf an, Strukturen, Tendenzen and Kontinuitäten nachzuzeichnen«. (Dette er direkte vendt mod Fischer).

Hvor rigtig end denne betragtning måtte være, kunne man alligevel nok have ønsket sig, at forf. havde forsynet sin bog med et indledende kapitel just om strukturer: En redegørelse for generalstabens, kanslerembedets og militær- og marinekabinettets funktioner og kompetanceområder i den aktuelle krigssituation, således som Birnbaum gjorde det i sin »Peace moves and U-Boat warfare«. Det ville ikke alene have lettet læsningen, men også have føjet endnu et aspekt til fremstillingen, fordi så meget af det, der nu tager sig ud som kanslerens personlige intriger mod generalstabschefen, jo i virkeligheden blot var udtryk for Tysklands håbløst forældede politiske struktur. Intriger var simpelthen kanslerens eneste udvej for at få fjernet Falkenhayn fra posten, rigets højeste politiske myndighed havde absolut ingen indflydelse på hæren.

At Bethmann i denne situation var henvist til at alliere sig med Hindenburg og Ludendorff er en skæbnens ironi, men også, som Janssen meget rigtigt understreger, et symbol på Tysklands fortvivlede situation: kun en stærk mand i spid-